

MARCEL

Erwin Mortier

MARCEL

ROMAN

2009

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 1999 Erwin Mortier

Eerste druk 1999

Elfde druk 2009

Omslagontwerp Brigitte Slangen

Foto auteur Sven van Baarle

Vormgeving binnenwerk Adriaan de Jonge

Druk Clausen & Bosse, Leck

ISBN 978 90 234 4049 9

NUR 301

www.debezigebij.nl

I

Het huis leek op alle andere in de straat: ietwat scheefgezakt na twee eeuwen bewoning, stormwind en oorlog. Boven de haag liep een kromme ruggengraat van pannen tussen twee schouwen. De ramen zaten min of meer beschonken in de gevels en naast de deurpost hingen een paar klompen beplant met petunia's.

De meeste kamers huisvestten een voor-geborchte van duisternis, koel in de zomer, 's winters kil. Elders sloegen de stenen de lucht op van generaties middagmaal, zoals in de keuken, waar het vet aan de zoldering hing. De kelder bewaarde, de zolder vergat.

Eind augustus kroop de koude op uit de vloer. 's Avonds rook het buiten al naar vorst. Voor de regens kwamen, trokken wolken soms

zo laag over de pannen dat de nok ze leek te splijten. Het licht werd dun. Het gras in de boomgaard bleef tot lang na de middag fonkelen. De tuin vergooide wat hem nog aan tinten restte en werd even grijs als de zerken op het nabije kerkhof.

Daar nam de grootmoeder me ieder jaar heen, maar ze kwam er zelf haast dagelijks. Amper vijf bochten ver van het tuinhok slapen haar doden. Met Allerzielen kocht ze geen boeketten. Er groeiden dag in dag uit margrietten op de graven. Dat vond ze genoeg. Om gedenkplaten versierd met roosjes van porselein liep ze over van spot. Ze had haar eigen opschriften, in het graniet van haar ziel.

Ze was de averechtse baker van haar ras. Ze zou haar doden niet zomaar laten verdwijnen. Eenmaal begraven werd de aarde hun lichaam. Ze kamde met de hark hun lokken in een scheiding en snoeide de heesters rond hun zerken alsof ze hun nagels knipte. De trouwringen waren al verhuisd van de koude vingers naar de warme van wie achterbleef. Hun brillen had ze dichtgevouwen en boven, op zol-

der, in een lade gelegd, waar zoveel andere brillen met lange sprinkhanenpoten wanorde-lijk in elkaar verstrikt waren geraakt.

Na elke rouwdienst trok ze de gordijnen in de achterkamer open, haalde het rolluik op en ververste de lakens.

‘Het staat ons allemaal te wachten,’ hield ze mij voor. Ze sloeg de dekens open. Het bed in moest ik, geen gezeur. De rouwkapel was weer logeerkamer geworden.

Op de nachttafel verstouwde de wekker knarsend zijn seconden. De fosforgroene wij-zerplaat lichtte spookachtig op in het donker. Ik durfde me amper te verroeren tussen de la-kens, bang alle verdwaalde zielen op te wek-ken uit het matras met springveren, dat bij de minste wending kribbig jankte.

*

Het huis was een tijdelijke uitbreiding van de hemel wegens plaatsgebrek. Achter het lood-glas van de vitrinekast vervaagden de doden

minder snel dan de levenden, onbeschermd tegen de wand van de woonkamer, in sobere lijsten, niet omkruld door vergulde guirlandes of zilveren linten, en niet zo gekoesterd.

Viermaal per maand was het altijd weer Allerzielen in huis. Eerst stofte ze vluchtig het Mariabeeld en de replica van de IJzertoren af. Nadien gebod ze mij één voor één de foto's aan te reiken, niet in het wilde weg, maar in de volgorde waarin ze hun onderkomen hadden verlaten. Gestaaag groeide de stapel aan. Een jonge generatie was opgestaan, de oude viel langzaam weg. Op den duur waren er meer foto's dan ik vast kon houden. Ik plaatste ze op tafel, in de juiste volgorde, en schoof hen geduldig op naarmate ze één voor één weer in de kast verdwenen. In hun slijke lijsten als in fragiele wagentjes leken ze aan te schuiven bij de douane.

De grootmoeder zegende hen met haar stoflap en riep alle namen af. Bossen tantes, verre neven, kozijns en nichten somde ze op. Meer dan ik heb gekend, behalve als beeltenis en fatale ziekte. Viermaal per maand aanhoorde ik

altijd weer dezelfde keur aan doodsoorzaken, en de zucht van berusting die ze om de paar foto's door haar neusgaten joeg.

*

Bertrand heb ik nog wel gekend. Mijn eerste lijk. Iemand moest de klus klaren, en Bertrand was lang niet kwaad als dode. Op een zonnige vrijdagavond zat hij versteven aan tafel in de lage achterkeuken van zijn zwaar verkrotte huis. Zijn hand was maar een paar centimeter van de zuurstoffles verwijderd.

‘Astma!’ zei de grootmoeder. ‘Ge kondt zijn longen horen piepen vanop de straat.’

Zijn dochter kon amper wachten om haar vaders antiek te versjacheren, de kleine hoeve plat te gooien en er een villa met zwembad neer te poten.

Het beviel de grootmoeder allerminst: ‘Ze heeft die mens verdomme laten stikken.’ Ze zei het niet zonder leedvermaak. Lang heeft de dochter niet van haar kasteel kunnen ge-

nieten. ‘In nog geen week ging ze de pijp uit. Een gesprongen appendicitis, naar ’t schijnt, van een gekookt ei te eten, waar nog een stuk schaal aan zat. Ze liep krom van het zeer. Maar te vrekking om een dokter te roepen.’

Bertrands dochter kreeg de donkerste hoek in de kast. Niemand kwam om het even waar terecht in het krappe hiernamaals tussen de wijnglazen en het koffieservies op de andere etages. Er was een hel, een paradijs en een vagevuur. Op enkele zaligen na, die vlak bij Maria mochten staan, kon niemand zich beroepen op een vaste positie. Postume promotie was niet uitgesloten, degradatie viel vaker voor.

Op een dag kwam ook Bertrand in het vagevuur terecht, op de tweede rij, achter de rug van het Mariabeeld. Hij had iets mispeuterd en dat was de grootmoeder te weten gekomen: ‘Het schijnt dat hij zijn vrouw sloeg.’

Toen ik vroeg waarom, bleef ze even stil.

‘Ja jongen,’ zuchtte ze uiteindelijk, ‘waarom doet een mens zoiets?’

*

Ze kon wel vaker zulke dingen zeggen. ‘Ja Maurice, ja, terugkeren zullen ze niet,’ zuchtte ze soms. Maurice had een stoffenwinkel in de stad. Om de zoveel weken ging ze erheen. Eerst belde ze op en zei: ‘Maurice, ik kom weer eens af. Ik heb nieuwe *marchandise* nodig.’

Hij wachtte haar altijd op in het portiek van zijn winkel. Een kleine man, op wat haarplukken om de oren na kaal, met een rode klompneus boven zijn messcherpe knevel. Op het winkelraam stond in witte, gekrulde letters ‘Stoffen Beernaerts’ geschilderd.

‘Hij zal weer voor een Italiaanse entree gaan zorgen,’ siste de grootmoeder tussen haar tanden, toen we de straathoek rondden.

Zelden had ze ongelijk. Zodra hij ons in het oog kreeg, kwam Maurice klapwiekend op ons af, wreef in zijn handen, nam de grootmoeder bij de schouders en verkocht haar drie klapzoenen. ‘Als Andrea komt,’ juichte hij, ‘is ’t altijd schoon weer.’

‘t is al goed, Maurice.’ Ze keek vluchtig om zich heen of er niet te veel volk op straat liep. ‘Ik ben de koningin niet.’

*

De lucht in de winkel rook droog. In lange rekken hingen balen stof. Op de vloer slingerden kleurige draden rond en aan de zoldering zoemden witte buislampen hun lucide schijnsel over de rollen.

‘Toe jongens,’ riep Maurice, ‘veegt die vloer een keer op. Dat heeft toch geen zicht.’

Van tussen de rekken stapten bleke bediendes in grijze stofjassen tevoorschijn. Ze duwden brede borstels voor zich uit met baarden van wol, die onhoorbaar over de vloeren schoven. Soms zag ik hen achter de rekken samen-troepen. Ik hoorde hun onderdrukte plezier om de wufte maniertjes van ‘Meneer’ Maurice. Ze droegen zachte pantoffels. Iedereen sloop door de winkel als een kat op fluwelen poten.

*

‘Ik heb een rol serge binnengekregen,’ kirde Maurice, ‘Andrea kind, ge zult er in willen bij-

ten van de goesting. Een kwaliteit!’ Zijn vingers klaptten als waaiers langs zijn beide oren open.

‘t Is eigenlijk mijn gedacht niet. Ik zoek iets anders. Wat zit er nog in stock?’

Maurice knipte met de vingers. Achter de rekken stoven de bediendes uiteen om elk van een andere kant, met een blik van gestoorde bezigheid op hun vale gezichten, op hem toe te stappen. Zijn handen schoten nu alle kanten op. De bediendes haalden lange zwingels tevoorschijn, die aan haken naast de rekken hingen. Overal klonk een klaaglijk gekriep. Uit de rekken daalden lappen stof als wandta-pijten neer. De winkel werd een doolhof met wanden van tweed, wilde zijde of velours.

Maurice liep met de grootmoeder van cor-ridor naar corridor en wees met een lange hou-ten stok naar de stoffen als naar landkaarten vol vreemde continenten. Om de paar passen vuurde hij de bediendes aan, gingen de zwen-gels de hoogte in en daalden andere stofwan-den neer. Wanneer de grootmoeder aarzelde, nam hij de stof in zijn handen en hield ze bijna onder haar neus.

Ze betastte de lap tussen duim en wijsvinger, rook eraan, bijna beet ze erin. ‘Stalen?’ vroeg ze.

Onder het rek diepte hij een dik boek op. Al bladerend liep hij met de grootmoeder terug tot helemaal voorin de winkel. Bij het grote raam bekeken ze staal na staal.

‘Natuurlicht bedriegt niet,’ zei de grootmoeder.

Ze gingen wat dichter bij elkaar staan. Maurice knikte drie keer met hoofd en handen tegelijk van links naar rechts en weer terug.

De grootmoeder neuzelde iets.

Maurice trok zijn schouders en wenkbrauwen op.

De grootmoeder schudde het hoofd, haar hoed schudde vinnig mee. ‘Bon, ik ben gedeceideerd,’ zei ze ten slotte.

Ze liepen samen naar de lange, houten toonbank. Maurice noteerde haar bestelling op een bruin papier. Bij iedere order reageerde hij verrukt.

‘En ik moet nog wat *perlefines* hebben,’ zei de grootmoeder. ‘Ze zijn weeral op.’

Hij grinnikte.

‘Ge weet hoe ze zijn op de buiten,’ zei ze vergoelijkend. ‘Als het maar blinkt en schettert, dan denken ze dat ze rijk zijn.’

Maurice rolde een trapladder tot voor een hoge kast met honderden kleine laden, achter de toonbank.

‘Ja,’ zei hij, ‘hier vragen ze dat niet dikwijls. Ik steek de boerenleute altijd ergens bovenaan.’

Ze grinnikten tegelijk.

‘Perlefines, perlefines.’ Hij trok een lade open. ‘Hoeveel?’

‘Genoeg.’

Hij vulde een papieren zak met traanvormige parels aan glinsterende koorden en daalde voorzichtig de trapladder af.

‘Voilà! De boerendochters kunnen weer blinken. Wilt ge geen glas?’

*

In zijn duistere woonkamer aan het eind van een lange gang zonder ramen schonk Maurice

zichzelf een bel cognac in. De grootmoeder koos voor een elixir, een kleurloos vocht dat aan de randen van het kleine glas bleef hangen.

‘Ho,’ zei ze, terwijl een rode kleur over haar wangen schoot, ‘t giet wel goed binnen.’

Ze zaten tegenover elkaar aan een lage tafel bij het raam, waar een rij vrouwentongen in smalle potten op de vensterbank stond.

Ik hoorde amper wat ze zeiden. Ik had grasgroene limonade gekregen en een magazine met foto’s van Monte Carlo om in te bladeren.

‘En wanneer?’ hoorde ik Maurice vertwijfeld vragen, ‘wanneer, wanneer, wanneer?’ Bij elke ‘wanneer’ sloeg hij met zijn knuisten op het tafelblad. ‘Nooit! De zaak staat verdomme nog altijd op naam van mijn broer!’

‘Toe Maurice, kalmeert.’

‘Ik heb genoeg geboet.’

Hij staaarde door het raam. Het regende zacht. Vrouwen in nylonjassen schoven langs de sanseveria’s. Hij schonk nog eens in.

‘Niet zo vol, niet zo vol,’ riep de grootmoeder. ‘t Giet veel te goed binnen.’

De regen trok schuine strepen over het raam. De strepen liepen in elkaar over. Mensen hadden hun paraplu's opengeklapt. Anderen liepen met een handtas boven hun hoofd als schimmen voorbij.

Maurice en de grootmoeder fluisterden. Hun stemmen gingen op in het gekletter. Af en toe schoten ze uit.

'Die hebben pas geld verdiend met ander-mans miserie,' snoof de grootmoeder, 'maar wie rijdt er nu wel in een Mercedes rond? In een Mercedes, hé Maurice. Een Mercedes.'

Het bleef stil.

Dan zei Maurice iets vreemds.

Hij zei: 'Hi.'

Stilte.

Weer zei hij: 'Hi.'

Toen ik durfde opkijken, zag ik nog net hoe hij een zakdoek in zijn stofjas wegmoffelde. Zijn roodomrande ogen blikten de grootmoeder hulpeloos aan. Hij ontkurkte de fles en nam nog een slok.

De grootmoeder bedankte. Ze wuifde boven haar glas. Maurice goot zijn borrel in

één teug door zijn keelgat, zweeg en zoog de lucht tussen zijn tanden naar binnen. Een laatste onderdrukte huilkramp trok door zijn buik.

De grootmoeder stond op, schikte haar hoed en sloeg de rimpels uit haar rok. 'Ja Maurice, ja,' sprak ze ten slotte, 'terugkeren zullen ze niet.'

'Hij is er nog altijd niet over,' zei ze tegen niemand in het bijzonder, op weg naar het station, 'Agnes, ze moest het eens weten.'

*

Agnes was een bleke verschijning in zwart satijn met grote ogen achter de dikke lenzen van haar bril. Ze glimlachte ijl, thuis, in de glazenkast, haar bruine kiezen bloot. Haar zoon, Léon, ergens vooraan in de twintig, blikte op de arduinen drempel van de winkel tegen het daglicht in, arm in arm met Marcel, de jongste broer van de grootmoeder. Ze waren maatjes, het leven kon nog alle kanten op. Ze deel-

den dezelfde zwartgelakte lijst, vlak onder de IJzertoren.

‘Toen was het al oorlog,’ zei de grootmoeder, ‘Léon was enig kind. Maurice de mens, hij heeft zijn portie miserie wel gekregen.’

Ze wilden nog een kind. Agnes liep toen al tegen de veertig. Eigenlijk al te oud, volgens de grootmoeder, maar wat wil je, ze kon niet over het verlies. Het liep niet goed af.

‘Een ezelsdracht. Dertien, veertien maanden en maar geen weeën willen krijgen. Agnes zei: het komt wel. Een jaar en een half heeft ze ermee rond gelopen, de sloor. Ze hebben haar nog opengesmeten, maar het zat heeltegans versteend.’

Ze hebben haar nog opengesneden, maar het zat helemaal versteend. In gedachten zag ik dokters en verpleegsters in de weer met hammers en houwelen om uit de vlezige diepten van Agnes een stenen foetus op te delven. Ik vroeg maar niet of ze de kleine op Agnes’ grafsteen hadden vastgemetseld. Het had me niet verbaasd.

*

‘Onnozelaar, versteend,’ lachte Stella, verre achternicht en meid voor alle werk. Op zaterdag zette ze de stoelen op tafel, dreef de banken samen in een hoek van de kamer en zwierde er het vloerkleed over. Uit het berghok onder de trap diepte ze dweilen en zwabbers op, en schuurbezems met rossige, militaire snorren. Emmers water wit van de zeep goot ze over de zwarte tegels. Kordaat sloeg ze aan het schrobben.

‘Ziet dat er nog iets overblijft van mijn vloer, Stella,’ riep de grootmoeder dan.

Samen leken ze op een komisch duo. De grootmoeder, lang en hoekig en frontaal, met een air van wereldwijze superioriteit over haar nicht, en Stella: een korte grashalm met scherpe randen. Als om haar kleine gestalte op te hogen, boetseerde ze elke dag een valse dot op haar kruin, deels met echte lokken, deels met plukken katoenwol. Op haar neus rustte meestal een boos kijkende uilenbril, stukken humeuriger dan zichzelf.

*

‘Onnozelaar. Versteend!’ Het was ochtend. Haar bril lag lam tussen de poederdozen op haar kaptafel. In een hoek van de kamer zat Lucien, haar man, een schaduw met een pet op, frenetiek te beven in een krakende sofa. Hij zou er nog drie verslijten, om de zes maanden één, tot de vering uit hun buik viel en bij de laatste ook zijn hart het begaf.

Hij leed aan een vreemde ziekte, iets waarop de grootmoeder haar morbide trots kon botvieren, later, wanneer zijn foto mee stond aan te schuiven voor de stofbeurt. Ze zou er wel aan toevoegen dat hij ‘eigenlijk aangetrouwde familie’ was. Dat leek verschil te maken.

‘Er is niets aan te doen,’ had de zenuwarts tegen Stella gezegd. ‘Uw man lijdt aan de Chorea van Huntington.’

‘Hoezo, de Korea?’ riep Stella maanden nadien nog altijd even verbijsterd uit. ‘Hoe is dat nu mogelijk? Mijn Lucien is nooit, nooit in Korea geweest!’

*

‘Die kleine zat gewoon verkalkt, verstaan?’ vroeg ze. ‘Ge zoudt mij beter wat helpen. Hier hou vast.’

Ze spande het haarnet over haar dot, boog het hoofd voorover, zocht mijn handen en legde mijn vingers om het net, dat ze vasthechtte met spelden die ze uit haar mondhoecken plukte. Lok na lok had ze om de vulling gelegd. Tot ze strakgespannen over haar schedel naar haar kruin toe liepen, om uit te monden in een soort pinakel.

Ik had met de palm van mijn hand over haar hoofd willen glijden, ook ’s ochtends vroeg wanneer de lokken, voor ze werden gestrikt, nog roken naar de afgelopen nacht.

Uit de korte mouwen van haar groene zomerjurk zag ik in de spiegel een vleug van haar okselhaar opkruipen. De zilte geur sloeg me in de neus.

Ze fronste haar wenkbrauwen en kneep haar lippen samen om de spelden vast te houden. Het leek alsof ze bad, de handen op het